ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ КОМПОЗИЦІЇ Й АРХІТЕКТОНІКИ ВІРШОВАНОГО ТВОРУ

Я.С. Грищенко
доцент, кандидат філологічних наук
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Викладання таких дисциплін як стилістика, лінгвістика тексту, лінгвістичний аналіз тексту на матеріалі будь-якої мови потребує звернення до понять композиції й архітектоніки. Особливо важливим є чітке визначення цих понять для навчання студентів аналізу лірики. Членування віршованого твору є невід'ємною базовою складовою аналізу останньої, адже для того, щоб вірно інтерпретувати версифікаційний текст необхідно виділити його тимчасову структуру. За умови членування віршованого твору на змістовні відрізки – строфи, перехід від одного образу до іншого, від однієї думки до іншої, від однієї асоціації до іншої становить варіант контекстно-варіативного членування, адже у поетичних творах не тільки строфа є одиницею членування, але й частина строфи може виступати в якості більш або менш незалежної одиниці. У результаті осмислення віршованого твору та аналітичного розглядання видів співвідношення його окремих частин здійснюється інтеграція частин тексту у єдине ціле.

У процесі членування віршованого твору розглядаються його композиція та архітектоніка, адже віршований твір є результатом їх діалектичної єдності. Однак, термін «композиція», як і термін «архітектоніка» мають неоднозначні тлумачення серед лінгвістів. Услід за М. М. Бахтіним [1, 2], який розмежовує естетичний об'єкт та зовнішній твір, визначимо архітектоніку як структуру естетичного об'єкту, а композицію – структуру твору, що здійснює естетичний об'єкт. Архітектонічна форма визначає вибір композиційної. Художня форма є формою змісту, але прикріплена до матеріалу. Тому форма повинна бути осягнена та вивчена у двох напрямках: 1) зсередини чистого естетичного об'єкту, як архітектонічна форма, ціннісно спрямована на зміст (можливу подію), віднесену до нього та 2) зсередини композиційного матеріального цілого твору: це вивчення техніки форми. При цьому композиційна форма не є формою матеріалу, вона лише здійснюється на ньому і за його допомогою, та у цьому відношенні, окрім своєї естетичної мети, обумовлена й природою даного матеріалу. Композиційна форма – організація матеріалу здійснює форму архітектонічну – об'єднання та організацію пізнавальних та етичних цінностей, де формою є вираження активного ціннісного відношення автора-творця та сприймаючого до змісту. У особливостях архітектоніки тексту проявляється такі його важливі ознаки, як зв'язність та послідовність. Виділені у результаті членування частини тексту співвідносяться одна з одною, розташовуються у певній послідовності та зчіплюються на основі загальних елементів. Зв'язність та послідовність викладення фактів у творі знаходять своє відображення у термінах когезія та континуум.

Услід за І. Р. Гальперіним [3] визначаємо когезію як особливі види внутрішньотекстового зв'язку, які забезпечують континуум, тобто логічну послідовність, темпоральну або просторову взаємозалежність окремих повідомлень, фактів, дій. Невід'ємною складовою вивчення архітектоніки віршованого твору є зміна емоційної тональності протягом віршу, адже істотною рисою віршованого твору є поліфонія його емоційних тонів, яка виникає у результаті взаємодії рівня образа автора та рівня образів персонажів. Але при всій складності емотивного змісту віршованого тексту звичайно в ньому відчувається орієнтація на актуалізацію визначеного емоційного компонента, що стає домінуючої і сприймається як уособлення емоційної тональності всього тексту в цілому. Отже, однією з основних характеристик архітектоніки є досконалість форми, яка забезпечується рівновагою раціонального, тобто логічно-змістовного зв'язку елементів віршу, та емоційного, тобто зміни тональності, яка створюється за допомогою вживання мовленнєвих актів.

Література:

1. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики / М. М. Бахтин. – М. : Художеств. лит., 1975. – 504 с.
2. Бахтин М. М. Литературно-критические статьи / М. М. Бахтин. – М. : Художеств. лит., 1986. – 543 с.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : КомКнига, 2007. – 144 с.